

**М.РОСТРОПОВИЧ ТОМОНИДАН ТАЛҚИН ҚИЛИНГАН И.С.БАХ ВИОЛОНЧЕЛЬ
МУСИҚАСИ**

Ташходжаева Малика Жандарбек кизи

Узбекистон Давлат Консерваторияси

Чолгу ижрочилиги (торли чолгулар) 2-курс магистранти

**М.РОСТРОПОВИЧ ТОМОНИДАН ТАЛҚИН ҚИЛИНГАН И.С.БАХ ВИОЛОНЧЕЛЬ
МУСИҚАСИ**

Аннотация : *Дания Давлат виолончелчиларнинг ижрочилик техникаси ривожига хос бўлган нақшларни индивидуал имкониятларни ҳисобга олган ҳолда юзага келадиган ўзига хос ҳодиса деб билади. Муаллиф махсус виолончель синфида ижрочининг мусиқий мутахассислигини нотўғри талқин қилиш билан боғлиқ баъзи хатоларга йўл қўймаслик учун И.С.Бах томонидан виолончель учун мусиқани талқин қилиш моҳиятини яхшироқ тушунишга ердан берадиган бир қатор муаммолар ва уларни ҳал қилиш усулларини аниқлади.*

КИРИШ

Ишлаш, талқин қилиш қобилиятининг ўзига хослиги, виолончель, ўқитувчи, тадқиқот. Мстислав Ростропович-буюк рус виолончелист. СССР халқ артисти, Сталин лауреати мукофот, Ленин мукофоти, давлат мукофоти. Лондон ТИМЕС уни "энг буюк тирик" деб атади. Ростропович Франция санъат Академиясининг 40 Ўлмас фахрий аъзолари орасида. Санъат фахрий доктори ортиқ 50 дунё университетлари. 29 мамлакатларининг давлат мукофотлари мавжуд. И.С.Бахнинг иши билан Мстислав Ростропович бутун мусиқий ҳолати билан боғлиқ.

Иоган Бах мусиқаси 15 ёшида бошланди. 16 ёшида Мстислав Ростропович Москва С.Козолупов консерватория синфига кирди. С.Козолупов карашлари Бах Суитларига жуда хос эди. Сўзлар билан Мстислав Ростропович у барча репрессияларни такрорлашни тақиқлади. Ростропович шундай деб эслайди: "бу мен учун ташкил этилмаган, мен уни ўзгартиришни бошладим, ёзувларни тинглашни бошладим. Дўстлар, бастакорлар, скрипкачилар ва бошқа мусиқачилар. 1957 да П.Казалс билан учрашдим. У мен учун ижро этди. У менга таклиф қилди Бахни тингланг. У ўйнади ва ташвишланмади, лекин икки даҳо билан мулоқот қилишдан дархол қўлларим ва сочларим силкиниб кетди.. Бу Пабло сасалсининг шахсияти кучи билан тўлган суҳбатнинг пародия ижроси эди. Мен бу ишни жуда яхши эслайман, лекин нусхаларини яратишни хохламайман. Имитация чиройли кўринади шаробсиз шиша. Москвага келганимда Бахни ўрганишга кирдим. Мен Анна Магдаленанинг қўлёзмаларини ургандим. Ўшандан бери хатимнинг ҳар бир дақиқасида бу мусиқада янги нарса топдим. Ушбу мусиқада мувозанат бор Инсоният ва қатъийлик ўртасида.

Бах Шекспир каби катта хис-туйғуларга эга. Улар хис-туйғуларга тенг дунёдаги хар хил жойда халқлар. Бахнинг виолончель Суитларини ўйнаш, мен уларга мос келишини хохлайман юрак". Бу буюк виолончелист Мстислав Ростроповичнинг хақиқий сўзлари.

Ўтиш: сайтда харакатланиш, қидирув барча ютуқларини ўзлаштириб, И.С.Бах олдинга қаради. Унинг ажойиб қобилияти нафақат остидан чиққан мусиқага тегишли унинг Петра, балки келажак воситалари имкониятларини олдиндан. Бу бутунлай амал қилади зеро. Бах ўзини бутунлай яхшилашга интилади. Асбоб имкониятларини кенгайтиради, қайта қуриш ёрдамида 5 Suite-скордатура. Айтиш керакки, И.С. Бах скрипкага яхши эгалик қилган. Веймар дюкига қуйидагилар киради скрипкачи. Бах Пол Вестгоф тўфайли учрашган эски немис скрипка мактаби, кўп овозли овозга асосланган. Хатто машхур қишлоқ скрипкалари учун Германия хам бор эди полифония билан тавсифланади. Бир скрипкачи бутун квартет ёки ансамблнинг овозини яратди. Органнинг пастки педалини ишлатиб, кичик оркестрнинг овозига таъсир кўрсатди. Кўп босқичли ойна кабилар скрипка асбоб қурилмаси билан жихозланган. Улар текис стенда ўйнашди, қўшиқ айтишди аккордларни бир вақтнинг ўзида уч ёки тўртта товуш билан олиш мумкин эди. Камон кучланиш бош бармоғини босиб кучи билан тартибга солинган, бу икки ёки ундан ортиқ тоза овозга ердам берди бир вақтнинг ўзида овоз бериш. Шунинг учун Германия симлари узоқ вақтдан бери ўз ойларини ишлатишган камон билан тўғридан-тўғри қамиш билан италянча камон кўп овозли ўйин учун имконият бермади, аккордларнинг сифатли овози. Бах А.Вивалди ва А.Корелли томонидан инструментал мусиқани диққат билан ўрганади. У хеч қандай ўзгариш қилмайди Вивалди скрипкадан клавирга 6 концертдан камроқ. Камера ва инструментал мусиқага қизиқиш йўқ Бах ва Кетен шаҳарларида камайди, у ерда рухоний бошлиғи таклиф этилади. Бу ерда у машхурларни езади виолончель яккахон учун Суите. Бу вақтга келиб, Бах етук уста. У орасидаги мувозанатга етади махорат ва Илхом. Яккахон хоналар репертуардаги ажойиб мусиқадир виолончелистлар. Йиллар мобайнида улар янада мазмунли бўлиб келмоқда. Виолончель ривожланишига қарамай Суит техникаси хали хам қийин бажариладиган мусиқий материалдир. Суите жанри, тезлик иш сифатида улар чуқур халқ асосига эга. Барча Суите Прелюдиедан иборат ва рақслар табиатига зид: элеманду, курант, сарабанда ва жигу.

Суитларда кичик фарқ бор жуфтлик рақсларини ишлатганда. Эгалигингизни тасдиқланг қўшимча имкониятлар учун бурре ва 5 ва 6 суитларида портларга афзаллик берилади. Қишлоқ рақс қўшиқларининг мусиқаси ва рақслар охир-оқибат инструментал тўпламга айланди. Дастлаб бу рақслар мехмонлар томонидан ижро этилди кейинчалик рақослар бургер мухитида кенг тарқалган. Тўпламда энг яхшилари бор эди ифодали рақслар: тинч немис элемандаси, ундан кейин француз курантининг контрасти, секин Испания сарабанда, тез инглиз захига. Унинг тўлиқ ифодаси рақс тўплами 17 асрда Францияда қабул қилинган. Рақслар орасида Марказий ўрин менует (1 ва 2 Суите) ва гавот (5 ва 6 Суите), Европа бўйлаб тарқалди.

Францияда халқ рақси ривожланмоқда профессионал рақс билан яқин қўшничилик. Менует ва гавот деярли балет техникасини талаб қиладиган ижро. Уларга мусиқа хам мураккаб ва оқланган, шунингдек, харакатлар.

Шунинг учун менует ва гавотларда виолончель Суите оддий узоқдан ажойиб лаззатлари билан чамбарчас боғлиқ.

Рақслар мусиқаси аста-секин кундалик фойдаланишни йўқотади. Рақс мусиқаси тобора кўпроқ умумлаштирувчи ифодали хусусиятларга эга бўлади.

Энди кулимсираб турган баонотга сабаб бўлади албатта "ширин умид"ни ифодалайди. Сўл остида ис Бах Суите бой, турли хил овозга эга бўлади. Суите ўз-ўзидан этиб боради ижодий тарихий ривожланишнинг авж нуқтаси. Бахнинг инструментал тўплами-бу рангли чизиқ рақс тасвирлари, уларнинг хар бири жонли ерқин контент билан тўлдирилади. Тонални танлаш тасодиф эмас режа тўплами: 1 Суите-тинч туз-мажор, 2 тўплами энг яхши ре-минорада езилган, 3 тўплами езилган С мажор-ерқин, Камалак4 Суите қалин ва текис катта, 5 Суите ва кичик чуқур берилган қуёшли Д мажор 6 Суите текисликни яқунлайди. Хар бир хонада ўз семантик маркази мавжуд. Биринчи суитда бу шубхасиз Прелудие томонидан мажозий тизим, у асосий қисмини эслатиб туради. Фразапервой Прелуде меъморий тузилишга эга. Унинг тузилиши нафас олиш эканлиги, қурилишни эслатади ва халокат, ривожланиш ва пасайиш. Бутун ибора икки ярим соат давом этади. Авж нуқтаси қуйидагича олтин қисмининг нуқтаси. Олдиндан хамма нарса бор: шакл, ритм, ранг-у мусиқага мухтож эмас. И.С.Бахнинг Мусиқасини сиз охиригача тахлил қилишингиз мумкин. Бу Худо бизга берган табиатнинг бир қисмидир. М.Ростропович шундай деди: "мен бу прелудияни ўйнаганимда, хамма нарса моддий еканини тушунаман, лекин рух чанг билан қопланмайди. Мен Бах ўлмаганини хис қиламан, у фақат уйда эмас, у ерда унинг мусиқаси эшитилади.» Иккинчи тўпланда марказ шубхасиз сарабанда. Иккинчи Суите ўлимдан кейин езилади унинг севимли хотини. Сарабанда-бу ўзига хос вахий, бу ўзи учун ибодат. Бу сарабанда шафқатсиз Ростропович Арман Спитакида, август ойида 1991йилда Москвада оқ уйнинг деворлари енида, Берлин деворларида ўйнайди. Г.Вишневскаянинг сўзларига кўра, у фақат виолончелни йўқотади ва Америкадан қаерга боради ишонч унинг воситаси бўлиши керак-кўчада ва Бах ўйнайди. Бу ажойиб алоқа вақти. Ростропович XVIII асрда езилган ажойиб товушларни бирлаштиради ва йигирманчи асрда содир бўлган воқеалар. Учинчи Суите Прелудие унинг хаёл, билан хайратга солиб қаттиқ меъморий шакллар билан безатилган. Ушбу Прелудие концерт майдончаларидан чиқиб кетмайди виртуоз эгалик воситаси талаб қилади. Қизиқарли оханг режаси. Тажрибали капитан сифатида Бач жуда узоқ кемани дастлаб каттадан кичик, жуда узоқ тоналликка олиб боради. Осон ва муаммосиз биз кичикроққа тушамиз ва бу ерда лангарни ташлаймиз-орган элементи бошланади. Бу энг кўп Бах мусиқасида топилган узоқ вақт давомида орган пунктлари. Доминант орган нуқтаси игна келебекни ушлаб тургандек кучланишни ушлаб туради ва фақат тоник узоқ кутилган бўлади озодлик. Тўртинчи Суите Прелуде

катта саккиз езилган. Улар икки марта секинроқ кетади саккизинчи ва иккинчи тўпламларда. Тингловчига зерикарли эмас эди, Бах топади ажойиб йўл: у ўн олтинчи саккизинчи шахсинг монотон пулсатциясига қўшилади. Мавзу энг муҳими, саккизинчи хиссий портлашларнинг метрик харакатини тўхтатади, кейин яна белгиланган метро ритмига қайтади. Бешинчи Суите маркази сарабанда хисобланади. Сарабанда мусиқаси абадий ташвишланмоқда. Бу шундай И.С.Бах ижодининг квинтессенцияси. Сарабанда мусиқаси жуда замонавий. Бунини амалга ошириш орқали биз хис қиламиз вақтнинг абадийлиги. Абадийлик қадамнинг хотиржамлиги ва кечиримсизлиги, космик бўлиши мумкин эмас тезлаштирилган ёки секин-бу сарабанднинг мажозий тузилиши. Бешинчи Суите Прелуде шаклида ёзилган франциялик Овертуре, катта ифодали репитативлар билан. Фугуе махфий элементлар билан ёзилган полифониялар. Биз ҳеч қачон учта овозни эшитмаймиз (Фугуе трехголосна), чунки бу мумкин эмас виолончелларни тасвирлаш учун, лекин ички қўлоқ билан овоз берамиз. Бах кўп бурчакни сиқиб чиқаради одноголосие. Кўп бурчакни сақлаб қолиш учун композитор аккорд техникаси ва иккита эслатмани қўллайди. Кўпинча, Аккордлар бир вақтнинг ўзида учта овозни қўллаб-қувватлаш учун бир вақтнинг ўзида учта сатрда ижро этилади. Энг кўп полифонияни оддий қабул қилиш, виолончель учун-юқори овозда оханг пайдо бўлиши ва пастки овозларни қўллаб-қувватлаш. Биз бунини сарабанда, менуэтларда биринчи тўпламда кўриб турибмиз. Бор аккорд товушини умумий ушлаб туриш билан ўрта овозда оханг пайдо бўлишининг мисоллари алеманд ва сарабанда иккинчи ва учинчи тўпламлардан. Баъзан мелодик ривожланиш пастки овоздан, пастдан олинади аккорд овози. Кўпинча бу бешинчи ва олтинчи тўпламларда учрайди. Олтинчи тўпламнинг айланиши тугайди. Бу М.Ростроповичнинг сўзларига кўра, "виолончель учун бутун симфония". Суите Ре мажор-да езилган. Бу қувонч тоналити. Хотирада дархол "қувончга қувонч" тасвирлари пайдо бўлади.

Ўтиш: Сайтда Харакатланиш, қидирув Зотан, олдиндан биз қўнгиноқларни эшитамиз ва ҳеч. Олдин орган элементи ишлатилади. Ривожланиш билан қўйи овоз юқори ва юқори кўтарилади ва юқори октавада ўрнатилади. Кизиқарли, алеманданинг мажозий қарори. Бошқа барча алемандлар рақсга тушади ва олтинчи Суите алеманду ажабланиб, Ер юзидаги диққатга сазовор жойлардан ташқарида сузади, ўхшаш уйғунликлар билан қўллаб-қувватланади саехат. Шу билан бирга, барча Суите жуда қаттиқ, бир фикр билан бирлаштирилган. Бу бутун циклнинг талабаси. М.Ростропович француз шахар черковида И.С.Бахнинг виолончель суитларини видео ёзув қилди 63 йиллигида, 1990 йилда бахтли якунлади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1.Кахн Алберт. Қувонч ва қайғу. Пабло Сасалнинг Алберт Кануга берган фикрлари. Таржима ўтиш: сайтда харакатланиш, қидирув. - 230 с.

2.Хентова С.М.Ростропович. Мухаррир Кулагина Е.Н.-Санкт-Петербург: култ-Информ-пресс, 1993.-303 билан.

3.Счвейтзер А. хат ва фикрлар. Серия: йигирманчи асрнинг мутафаккирлари нашриет, М.: Республика, 1996, 528 п.

4.Ямпольский И.М. Соната ва скрипка яккахон И.С. Бач учун баллар. Москва, Музгиз, 1963, 72 билан.